

■ НЕВІДОМА СТОРІНКА

Ернаст ХОРОШОК

Багатовікова історія козацької столиці – Чигирин – має одну коротеньку главу, яку оминають своєю увагою сучасні знавці "козацького коріння". А розповідає вона про Червоне революційне козацтво, що не було визнане за "своїх" більшовицькою владою і не визнається як національно-визвольне в незалежній Україні.

СУСІДИ

Сусідкою стільки вже разів вшанованої Холодноярської республіки братів Чучупаків була майже забута зараз Чигиринська республіка на чолі зі Свиридом Коцуром. Чигиринське військо являло собою регулярну армію і жило ще за царським статутом. Інколи між сусідами відбувалися збройні "непорозуміння". Документи штабу Чигиринського гарнізону, що збереглися, не змальовують нам яскраві картини кривавих битв, а показують повсякденне життя і службу Червоних козаків, зокрема на прикладі окремої кулеметної роти під командуванням поручика ще царської армії Ніколаєва-Дмитрієва, який виконував обов'язки командувача Чигиринського гарнізону.

"... ЧЕСНЕ СЛОВО
ГРОМАДЯНИНА ВІЛЬНОЇ
УКРАЇНИ..."

Чигирин революційні більшовицькі війська і Червоні козаки зайняли 1 грудня 1918 року та рушили далі на Київ, а в місті було створено Чигиринський повітовий Революційний комітет, на захист якого і самої революції незабаром було повернуто окреме військове з'єднання Червоних козаків. Поручик

ЧЕРВОНІ КОЗАКИ ЧИГИРИНА

Вони так і не стали своїми серед чужих,
але й залишились чужими серед своїх

Ніколаєв-Дмитрієв доповідав у Чигиринський ревком, що Київ узято радянськими військами, петлюрівців розбито, у Кременчуці, Ново-григорівці, в Крюкові – радянська влада. Саме цій радянській владі і повірили козаки, її більшовицьким лозунгам "Мир – народам; фабрики – робітникам; земля – селянам" і ленінському "праву народів на самовизначення". Щирі діти українських степів, вони вірували в свою, самостійну Україну. Вступаючи в Червоні козаки, новобранець приймав зобов'язання: "Я, що нижче підписався, добровільно вступаю в загін революційної армії, даю своє чесне слово громадянина Вільної України..." Але розчарування прийде вже за кілька місяців.

РЕВОЛЮЦІЙНІ БУДНІ

Слід звернути увагу на те, з якою терпимістю ставились Червоні козаки до полонених, намагаючись дотримуватись норм християнської моралі, навіть у випадках застосування смертної кари. Хворих і поранених полонених, а також злочинців, із Чигиринської в'язниці у разі потреби направляли на лікування до Чигиринської повітової лікарні. Про своїх бійців командування Червоного козацтва піклувалось, як і належить у регулярних військах. За службу рядовий козак отримував платню у розмірі 400 рублів. За вбитого воїна родині виплачували 1000 рублів. Козаків із ближніх сіл відпускали у короткочасні відпустки, але за самовільне

Ілюстрація. В.Полтавець. Червоні козаки, 1964 р.

залишення розташування гарнізону на порушника статуту очікувало 20 діб карцеру.

На відміну від своїх сусідів-холодноярців, у яких дозволялась експропріація майна панів, державних підприємств і навіть пересічних громадян, чигиринські Червоні козаки за все платили. Платили за фураж селянам, за провіант і різний крам – торговцям, за тканину на форму – мануфактурникам, а за її пошиття – кравцям. Про якісь масові безчинства військових проти мирного населення не могло бути і мови. Судячи з рапортів штабу Чигиринського гарнізону, що надходили до Чигиринського ревкому, злочинність і порушення громадського порядку в місті були зведені нанівець. За дрібну крадіжку, що трапилась якось у Чигирині, Ніколаєв-Дмитрієв погрожував навіть розібратися з

усією міською міліцією. В місті було впроваджено комендантську годину. Цілодобово навколо міста і його вулицями пересувалися патрулі. В таких умовах контрреволюція і злочинність не мали жодних шансів на виживання.

ПОРУЧИК НІКОЛАЄВ-
ДМИТРИЄВ

Ніколаєв-Дмитрієв належав до тих царських офіцерів Першої світової війни, які в окопах за чотири роки поневірянь разом із простими солдатами настільки з ними зжилися і перейнялися бідами простого народу, що всім серцем та душею прийняли Жовтневу революцію. Будучи військовими, а не політиками, офіцери були не здатні розібратися, якій політичній силі записуються. Короткі, смілі і гучні, як постріл, гасла більшовиків

могли збити з пантелику не тільки "забитих" робітників та селян, а й цілком свідомих громадян, тож не дивно, що поручик Ніколаєв-Дмитрієв опинився серед їх прибічників і став служити радянській владі.

РЕСПУБЛІКУ
ПРОГЛОШЕНО

Однак революційне піднесення у Червоних козаків Свирида Коцура незабаром змінилося розпачем. Стало зрозумілим, що за більшовицької влади не може бути і мови про самостійну Україну. Вже 8 лютого 1919 року в Чигирині запровадила Всеросійська Надзвичайна комісія з боротьби з контрреволюцією і саботажем. Більшовицька влада стала "закручувати гайки" самостійницьку налаштованому Червоному козацтву. Поступово окремі непорозуміння між Чигиринськими козаками і більшовицькою владою переросли у відкрите протистояння. Це, врешті-решт, призвело до того, що Свирид Коцур вивів своїх Червоних козаків із підпорядкування Червоної армії та взагалі більшовицької радянської влади і проголосив створення Чигиринської республіки.

В ЯКОСТІ ЕПІЛОГА

На знищення самопроголошеної республіки радянською владою було направлено 25-ту будьонівську дивізію під командуванням Фрунзе, яка саме поверталась із польського походу. На початку квітня 1920 року Чигиринська республіка припинила існувати. Ще 1 червня 1919 року всі декрети і постанови Української Радянської Соціалістичної Республіки було анульовано та замінено декретами РСФСР, які набули чинності на всій території України. У 1920 році за рішенням Ради народних комісарів РСФСР козацтво було скасовано як стан.